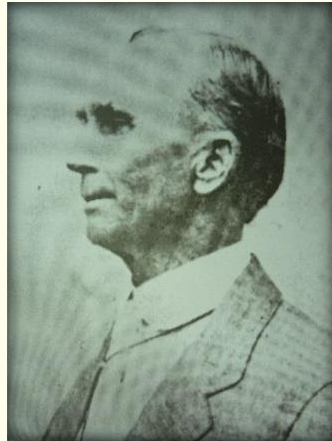

โรงพยาบาลพระประแดง

สถานพยาบาลโรคเรื้อนแห่งแรกของไทย

ในอดีตโรคเรื้อนถือเป็นโรคที่สังคมรังเกียจจากสภาพความพิการที่น่ากลัวของผู้ป่วย และอาการภายนอกที่ไม่ค่อยน่าดูนักทำให้ผู้ป่วยไม่ได้รับการแก้ไขหรือได้รับการช่วยเหลือเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ป่วยเป็นโรคเรื้อนมักจะปกปิดเพราะกลัวการถูกรังเกียจจากสังคม และยังมีการนำผู้ป่วยโรคเรื้อนไปทิ้งยังที่ห่างไกล ส่วนการรักษาที่ยังอาศัยรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์และใช้สมุนไพรเท่าที่หาได้มารักษา ดังนั้นสิ่งที่ตามมาจึงกลายเป็นความสูญเสียเป็นจำนวนมากเพราะไม่มีความรู้และมีวิธีปฏิบัติต่อโรคเรื้อนที่ถูกต้อง รวมถึงวิธีปฏิบัติต่อผู้ป่วยโรคเรื้อนก็แฝงด้วยอคติ ความกลัว ความรังเกียจ ผู้ป่วยโรคเรื้อนจึงไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง ทั้งยังถูกตัดสินคุณค่าและผลักไสออกไปจากสังคม

นายแพทย์เจมส์ ดับบลิว แมคเคน

การเข้ามาของคณะแพทย์มิชชันนารีอเมริกันที่จังหวัดเชียงใหม่ นำโดย นายแพทย์เจมส์ ดับบลิว แมคเคน (James W McKean, (1860-1949) ราวปี พ.ศ. 2430 ทำให้เกิดเป็น “หมู่บ้านโรคเรื้อน” ขึ้นเพื่อทำการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนด้วยยาและวิธีทางวิทยาศาสตร์ เปลี่ยนการรักษาโรคเรื้อนด้วยความเชื่อสู่การรักษาด้วยความรู้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญของการขจัดโรคเรื้อนของประเทศไทย ในเวลาต่อมาจากความมุ่งมั่นของนายแพทย์เจมส์ ดับบลิว แมคเคน หรือหมอแมคเคน มิชชันนารีของคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน เดิมทีหมอแมคเคนเป็นแพทย์ศัลยกรรมที่โรงพยาบาลของมิชชันเพรสไบทีเรียนอเมริกันเชียงใหม่ และได้พัฒนาโรงพยาบาลและการแพทย์แบบตะวันตกจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ต่อมาภายหลังท่านได้สนใจที่จะทำงานช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อนที่มีมากมายในเชียงใหม่ จึงได้รับแรงสนับสนุนจากทางราชการ เจ้านายผู้ปกครองที่ต้องการให้บ้านเมืองปราศจากผู้ป่วยโรคเรื้อน หมอแมคเคนได้สร้าง “หมู่บ้านโรคเรื้อน” ที่มีอาคารที่พักทำขึ้นจากไม้ไผ่ เพื่อให้ผู้ป่วยมาพักอาศัยในขณะเดียวกัน เจ้าหลวงอินทรวโรรส สุริยวงศ์ ผู้ปกครองนครเชียงใหม่ ได้ขอพระราชทานอนุญาตผ่านความเห็นชอบของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี องค์อุปนายิกาสภาราชสมาคม พระราชทานที่ดินขนาด 400 ไร่ บริเวณเกาะกลางแม่น้ำปิง เพื่อจัดเป็น “สถาบันโรคเรื้อนแมคเคน”

หมอแมคเคนได้เริ่มนำผู้ป่วยโรคเรื้อนเข้ามาอยู่อาศัยครั้งแรก 6 คน ในปี พ.ศ. 2450 โดยสร้างกระท่อม 2 หลัง ในพื้นที่ที่ได้รับมอบจากรัฐบาล นับเป็นการจัดตั้งโรงพยาบาลโรคเรื้อนแห่งแรกในประเทศไทยและนับเป็นแห่งแรก ๆ ในทวีปเอเชียมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการควบคุม รักษา สงเคราะห์ และฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยโรคเรื้อน โดยได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลและเจ้านายผู้ปกครองเป็นอย่างดีทำให้โรงพยาบาลมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และเป็นที่กล่าวขานว่าเป็นโรงพยาบาลสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อนที่สวยที่สุดในเอเชียในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้ง โรงพยาบาลมีเจ้านายหลายพระองค์ที่บริจาคเงินสำหรับสร้าง “เรือนแพ” เพื่อเป็นที่พักอาศัยของคนป่วย ต่อมา มีองค์การการกุศล และบุคคลสำคัญชาวต่างประเทศสมทบเงินก่อสร้างเรือนแพและอาคารที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2451 ทำการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนด้านยาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์

โรงพยาบาลแมคเคน รักษาโรคเรื้อน จังหวัดเชียงใหม่

จากจุดเริ่มต้นต่องานโรคเรื้อนโดยคณะแพทย์มิชชันนารีชาวอเมริกันได้ต่อยอดสู่การเกิดขึ้นของ “สำนักคนเป็นโรคเรื้อน” ของสภาศาสนาไทย บริเวณรอบป้อมปู่เจ้าสมิงพราย ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอพระประแดง ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งสมุทรปราการ ซึ่งเป็นสถานพยาบาลโรคเรื้อนของรัฐแห่งแรกในประเทศไทยช่วงเวลานั้น “สำนักคนเป็นโรคเรื้อน” คือ สถานพยาบาลโรคเรื้อนแห่งที่สองต่อจากสถาบันโรคเรื้อนแมคเคน ซึ่งนับเป็นสถานพยาบาลโรคเรื้อนของรัฐแห่งแรกในประเทศไทย สามารถดูแลผู้ป่วยได้ทั้งหมด 125 คน โดยมีงบประมาณจากรถรงพระคลังมหาสมบัติเป็นเงินแผ่นดินปีละ 25,000 บาท นับเป็นช่วงเริ่มต้นของการขยายงานรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคเรื้อนให้ทั่วถึงมากกว่าเดิมในปี พ.ศ. 2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ได้เสด็จเยี่ยมสถาบันแมคเคน ทรงเปิดอาคารผู้ป่วยหญิง ซึ่งได้รับพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินที่สมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระราชชนนีทรงบริจาคสมทบ

หลังพิธีเปิดได้พระราชทานกระแส พระราชดำรัส แสดงพระราชปณิธานว่า “ทรงมีพระราชประสงค์ให้ พระราชอาณาจักรของพระองค์ได้รอดพ้นจากภัยของโรคเรื้อน และให้กรมสาธารณสุขและสภากาชาดสยามให้ การสนับสนุนและควบคุมโรคนี้ให้หมดไป” และโปรดเกล้าฯ ให้ทำถนนหลวงเป็นถนนหินถาวรเพื่อเชื่อมต่อระหว่าง เกาะกลางแม่น้ำปิงกับนครเชียงใหม่เพื่อความสะดวกในการเดินทางของผู้ป่วยในปี พ.ศ. 2477 “สำนักคนเป็น โรคเรื้อน” ได้ถูกโอนจากสภากาชาดไทย มาสังกัดกรมสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และมีการขยายเพิ่มเป็น 200 เตียง ต่อมาในปี พ.ศ. 2485 มีการตั้ง “กระทรวงสาธารณสุข” จึงปรับเป็น “สถานพยาบาลพระประแดง” สังกัดกองควบคุมโรคเรื้อนกรมอนามัย ในเวลาต่อมาจึงเปลี่ยนนโยบายเป็นวิธีสำรวจค้นหาและรักษาผู้ป่วยที่บ้าน แทน มีการเริ่มต้นสุ่มสำรวจผู้ป่วยโรคเรื้อนในประเทศเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2496 โดยกรมอนามัย ตามมาด้วยการจัดตั้งโครงการควบคุมโรคเรื้อนทดลองที่โรงพยาบาลโรคเรื้อน อ.ศรีฐาน จ.ขอนแก่น

รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์

ในปี พ.ศ. 2501 ถือเป็นยุคเร่งค้นหาผู้ป่วยและรักษาโรคเรื้อนที่บ้าน โดยเริ่มหลังจาก พ.ศ. 2500 เป็นปีที่ รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริถึงงานโรคเรื้อนกับนายแพทย์สวัสด์ แดงสว่าง อธิบดีกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้น มีพระกระแสรับสั่งให้กระทรวงสาธารณสุขเร่งจัดการกับปัญหาโรคเรื้อน โดยขอให้ใช้เวลา รักษาเร็วขึ้นกว่าแผนที่นายแพทย์สวัสด์เสนอ พระองค์จึงคิดวิธีแก้ปัญหาโดยการให้เร่งสร้างบุคลากร เพื่อออกไป ค้นหาผู้ป่วยมารักษา โดยพระราชทานทรัพย์จากทุนอานันทมหิดลเป็นทุนเริ่มแรก จำนวน 175,064.75 บาท และ เงินที่ได้รับบริจาคจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จำนวน 100,000 บาท รวมทั้งเงินที่พ่อค้าประชาชน โดยเสด็จพระราชกุศล รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 1,236,600 บาท เพื่อพระราชทานให้กรมอนามัย นำไปจัดสร้างอาคาร 4 หลัง ในบริเวณสถานพยาบาลโรคเรื้อนที่ป้อมปู้เจ้าสมิงพราย เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยโรคเรื้อน และ ฝึกอบรมแพทย์และบุคลากรสาธารณสุขทั่วประเทศ โดยเฉพาะการเร่งรัดฝึกอบรมพนักงานบำบัดโรคเรื้อน (รับผู้จบ ม.6 เข้ารับการอบรมหลักสูตร 6 เดือน) ให้รวดเร็วเพียงพอต่อการขยายโครงการ

และในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2501 รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคารหลังแรก กระทั่งวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2503 เป็นวันเปิดศูนย์อบรมและวิจัยโรคเรื้อนในบริเวณโรงพยาบาล พระประแดง โดยพระองค์ทรงพระราชทานนามว่า “สถาบันราชประชาสมาสัย” และได้ทรงอธิบายความหมายว่า “พระราชาและประชาชนย่อมพึ่งพาอาศัยกัน” (Mutual support between the king and people) พร้อมทั้ง โรงเรียนราชประชาสมาสัย ในปี พ.ศ. 2507 และเมื่อมีการก่อตั้ง “กรมควบคุมโรคติดต่อ” ในปี พ.ศ. 2517 จึงได้ ปรับเป็น “โรงพยาบาลพระประแดง” ทำให้สามารถขยายโครงการควบคุมโรคเรื้อนไปยังพื้นที่อื่น ๆ จนกำจัด โรคเรื้อนได้จนไม่เป็นปัญหาสาธารณสุข สำเร็จในปี พ.ศ. 2537 ก่อนเป้าหมายที่องค์การอนามัยโลกตั้งไว้ในปี พ.ศ. 2548 และเมื่อปี พ.ศ. 2545 ที่มีการปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงสาธารณสุขครั้งใหม่ โดยเปลี่ยนจาก “กรมควบคุมโรคติดต่อ” ไปเป็น “กรมควบคุมโรค” ได้รวม “โรงพยาบาลพระประแดง” เข้ากับ “กองโรคเรื้อน” เปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันราชประชาสมาสัย” ซึ่งมีฐานะเป็นสำนักหนึ่งในกรมควบคุมโรค

อ้างอิง

กรมควบคุมโรค. **วารสารควบคุมโรค** เรื่อง ราชประชาสมาสัย ๕๐ ปีแห่งการสนองพระราชปณิธาน.ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 ก.ค.- ก.ย.2552. สถาบันวิจัย จัดการความรู้และมาตรฐานการควบคุมโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, [ออนไลน์]. (2563) แหล่งที่มา: <http://irem.ddc.moph.go.th/content/detail/198>[25 เมษายน 2565]

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์,นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. **ปกิณกะคดี 100 ปี การสาธารณสุขไทย** เรื่อง หมอแมคเคนกับการฟื้นฟูชีวิตผู้ป่วยโรคเรื้อน (หน้า 191-193). นนทบุรี : บริษัท หนังสือดีวัน จำกัด, 2561.

ขวัญชาย ดำรงขวัญ. **UNSEEN กรมควบคุมโรค...เส้นทางประวัติศาสตร์และความทรงจำ**. กรุงเทพฯ : นิเวศรรดาการพิมพ์, 2559.

ศิลปวัฒนธรรม. **16 มกราคม วันราชประชาสมาสัย สถาบันรักษาโรคเรื้อน จากพระราโชบาย ร.9**, [ออนไลน์]. (2563) แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_44185[25 เมษายน 2565]

แสงทอง จันทร์เจ็ด. **100 ปี ร้อยเรื่องราว กรมควบคุมโรค** เรื่อง สถาบันราชประชาสมาสัย (หน้า 304 -309). นนทบุรี : สถาบันวิจัยจัดการความรู้และมาตรฐานการควบคุมโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2561.

ที่มาภาพ

ภาพที่ 1: ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 30 เล่มที่ 351 ฉบับที่ 3 เดือนมกราคม 2552.

ภาพที่ 2: บุญเสริม สัตราภัย, ล้านนา...เมื่อตะวา, (เชียงใหม่: Bookworm Publishing, 2550), หน้า 78

ภาพที่ 3: มุลนิธิราชประชาสมาสัย ในพระบรมราชูปถัมภ์